

Religion, sikkerhedspolitik og universitet

Festforelæsning ved Københavns Universitets årsfest
i november 2004

Af professor Ole Wæver ¹

Deres Majestæt, Deres Kongelige højhed, kolleger, chefer og gæster, tak for ordet. Da jeg blev ringet op og spurgt, om jeg ville holde denne forelæsning var jeg beæret, benovet – og bekymret. Jeg kunne ikke tale om "globalisering". Det handler mit fag "international politik" jo om. Så det kan jeg umuligt sige noget interessant endsige kort om. Linda² tilbød ædelt at tage sig af globaliseringen. Nu er det kompetent sat på plads. Og jeg kan nu fordybe mig i mødet mellem religion og sikkerhedspolitik.

Sir Herbert Butterfield, den store engelske historiker, skrev i 1950 en artikel om "Det Tragiske Element i Moderne Internationale Konflikter". Her kommer et langt citat:

"Midt i kampen, mens vi alle er i kamphumør, ser vi kun fjendens synder og overser de vilkår og dilemmaer, der ligger bag de store konflikter. Imens der er kamp og had, har folk kun øje for den kendsgerning, at fjenden er årsag til alle problemerne. (...) Men længe, længe efter, når alle lidenskaberne er opbrugt, ser historikeren ofte, at det var en konflikt mellem en, der havde halvt-ret, men måske var for egenrådig, og en anden halvt-korrekt, der måske var for stolt. Og bag alt det aner han, at det var en ond situation, som satte mennesker sådan op mod hinanden."

Butterfield udleder heraf, at historieskrivning typisk går igennem to faser. Først en heroisk fase, der handler om, at *vi* har ret, og *de andre* er onde. Senere fremstår konflikten mere strukturelt, og man kan se begivenhedernes dialektik. Historikeren går *fra melodrama til tragedie*. I en klassisk græsk tragedie er hovedskurken ikke den ene eller den anden part, men situationen, konstellationen og dermed den onde skæbne, der driver parterne videre mod et ulykkeligt resultat. Tragisk, netop fordi det både er uundgåeligt og unødvendigt. Forløbet drives frem ved – citat – "at man selv så levende føler den frygt, man har for den anden part, men man kan ikke træde ind i den andens mod-frygt eller blot forstå, hvorfor han skulle være særligt nervøs. For man ved jo selv, at man selv intet ondt har i sinde – at man kun er ude på at få garantier for sin egen sikkerhed." Citat slut. Det er ikke tilfældigt, at dette skrives i 1950. Butterfield forudså eller fornemmede, at verden var på vej ind i en stor konflikt, der kunne løbe af med den. Hvad de næste 40 år bekræftede.

Citatet er passende som ramme om det, jeg vil sige, for risikoen er, at vi er nogenlunde samme sted: på vej ind i et langt forløb, en ny kold krig, og igen kan vi kun se, hvad der er galt med den anden, men ikke se mønsteret, ikke se at parterne driver hinanden, begge føler sig truede.

¹ Ole Wæver er professor i international politik ved Institut for Statskundskab på Københavns Universitet. Ole Wæver har venligt givet sin tilladelse til, at festforelæsningen kan bringes som artikel i *catholica.dk*.

² Københavns Universitets rektor, professor Linda Nielsen

Konflikten står mellem Vesten og radikal islamisme. Jeg vil først diskutere, om det er en "religionskrig", eller hvad det egentlig er, fundamentalister frygter. Derefter stilles skarpt på sekularisme, doktrinen om adskillelse af politik og religion. Er det forudsætningen for enhver politik – eller er den doktrin ved at blive et politisk problem? Universitetet kan spille en vigtig rolle i konfliktløsning, men vi er også en del af problemet – vi er bygget sammen med sekularisme-princippet. Videnskabens forandring er derfor en af sekularismens tre kriser. Globaliseringen får så alligevel lov at komme med i historien, for den er drivkraften bag kriserne, men den giver også nye åbninger. Konklusionen peger derfor på muligheder for både politikere og forskning.

I dagens sikkerhedspolitik optræder ordet religion stadig oftere. Mange konflikter tolkes som værende "om religion" eller drevet frem af stærkt troende grupper – det være sig i Mellemøsten, i forholdet mellem mellemøstlige aktører og Vesten, men også internt i en række lande, som faktisk omfatter de fire folkerigeste i verden: Kina, Indien, USA og Indonesien.

Religion er på vej til at blive den store fællesnævner for verdenspolitikken. Så meget vigtigere at dette opfattes korrekt. Den hurtige og nemme rubricering er som *religionskrige*. Det er også den forkerte.

Det er imidlertid ikke så underligt, at man ser det sådant – ud fra Europas egen historie. Vi har afsendt korstog og været målet for andres "hellig krig". Europa selv var i 1500- og 1600-tallet sønderrevet af krige og borgerkrige over religion. Ordene religion og konflikt i samme sætning udløser straks et billede, hvor to religioner støder sammen – den ene gruppe af stærkt troende mennesker mod den anden. Religionskrig. Eller med et mere moderne udtryk "civilisationernes sammenstød". Det er imidlertid et ganske vildledende billede i forhold til dagens konflikter. De består ikke af, at nogle meget troende mennesker er oppe at toppes med nogle andre meget troende. Snarere står slaget mellem én side, der ønsker mere religion i politik, og en modpart, der insisterer på en strikte adskillelse af religion og politik, sekularisterne.

Mit fokus er *sekularisme* snarere end *sekularisering*. Sekularisering er en samfundsmæssig proces, hvor religionens indflydelse på samfundet svækkes. Sekularisme er - en *isme*, en doktrin for, hvordan samfund bør indrettes. Religion og politik bør adskilles – og beskyttes mod hinanden, for at sikre såvel religionsfrihed som religionsfri politik.

Radikale islamister er i krig – ikke med en anden religion – men mod anti-religion. Troen er ved at blive kvast af moderniteten, af den gudløse, følelseskolde, amoralske stat. Den sætter ikke de nødvendige grænser for synd og dekadence – ja, Vestens kultur ligefrem opfordrer til al slags fordærv. Den sande praksis og livsførelse kan ikke overleve i en sådan verden. Et godt samfund, for dem, kræver en politisk orden som er *værdifuld*; der må være grundlæggende værdier bygget ind i en politisk orden. Den opfattelse bliver på den anden side opfattet som overordentlig truende, ja faktisk dødsfarlig af repræsentanterne for den verdslige, sekulære orden. Siden den Vestfalske Fred, 1648, har regel nr. 1 været "adgang forbudt for religion i international politik". Det farligste af alt er, hvis folk kobler religion og politik. Omvendt er selve sekularismen – verdsliggørelsen – det, de religiøst politiske frygter. Her har vi to parter, som i den grad frygter det, hinanden står for, opfatter hinanden som en dødelig trussel. Og konflikten kan derfor optrappes uhæmmet.

Den ene part føler sig truet af religion, og den anden føler, at religionen er truet. Begge parter fører sikkerhedspolitik. Begge mener, at noget helt centralt er truet, og derfor føler man sig berettiget til at gå ud og gøre alt, hvad der er nødvendigt.

Som sagt – af Butterfield – vores egen frygt er let at se, for os. At religiøse aktører bliver set som en trussel af det verdslige samfund; det er tydeligt. Al Qaeda er en ydre trussel mod Vesten; den sekulære elite i f.eks. Tyrkiet eller Algeriet ser islamisterne som en indre trussel.

Den anden side er umiddelbart sværere at forstå. Hvad driver de folk, som vi kalder fundamentalister? Det er afgørende at forstå, i hvor høj grad *fundamentalisme er sikkerhedspolitik*. De agerer ud fra en oplevelse af at være truede, ja at være angrebet.

Religionsforskeren Mark Juergensmeyer har interviewet allehånde aktivister fra militante, religiøse grupper indenfor forskellige trosretninger (ofte i fængsler efter deres terrorhandlinger). En tilbagevendende udtalelse er: "Vi er allerede i krig". I Februar 1998 udsendte Osama bin Laden en "Fatwa" få måneder før sin til da mest brutale terroroperation, ambassadebombningerne i Kenya og Tanzania. "Verden er i krig", erklærede han. Pointen var at forklare, at det ikke var ham, der startede krigen. USA's politik i Mellemøsten udgjorde, citat, "en klar krigserklæring mod Gud, Hans budbringer og Muslimer".

Her er en væsentlig forskel mellem at være traditionalist og være fundamentalist. Hvis man mener, at troen er truet, at folk ikke er troende nok, at den rette vej ikke bliver fulgt i tilstrækkeligt omfang, så vil det naturlige første svar være, jamen, så gå dog hjem og læs den hellige bog noget mere, gå mere i kirke, eller hvad ens religion nu tilsiger. Det nærliggende svar må være at *gøre noget mere ud af det* – rent religiøst. Men fundamentalister argumenterer: det er ikke nok; det er at svingte sagen. Hvorfor? Fordi, vi er *så* truede, angrebet er *så* alvorligt, at man kun tager sin tro alvorligt, hvis man går ud og handler til forsvar for den. Derved opstår den mærkelige hybrid, hvor fundamentalisterne agerer for at *forsvare det traditionelle*, men – med *den moderne verdens midler*. Om det så er at flyve fly ind i højhuse eller distribuere sit budskab på videoer og satellit-TV. Angiveligt vil bin Laden og Co. genoprette den islamiske verden som på Muhammeds tid, men de er ikke just teknologiforskrækkede. For i krig er man nødt til at gøre, hvad der er mest effektivt. I parentes bemærket, er det slående, at de fleste af aktivisterne fra f.eks. 11. september *ikke* har været igennem en nogenlunde grundig religiøs uddannelse; de er uddannet i tekniske fag, f.eks. ingeniører. Det er selvfølgelig meget belejligt i forhold til de ting, de skal udføre, men det passer også på ideologien, der handler om effektiviteten i de midler, man kan gribe til, fordi man er angrebet.

Det er en svær pointe, fordi de fleste af os andre, når vi står overfor fundamentalister, opfatter dem som selvsikre, aggressive, offensive, ekspansive. Det virker, som om her kommer nogle mennesker, som er ufatteligt sikre på, hvad der er rigtigt, og som er ude på at udbrede det. Vi undervurderer, i hvor høj grad deres drivkraft er sikkerhedspolitisk, defensiv, forsvarsmæssig.

Fundamentalister og islamister udgør således ikke en "religiøs vækkelse" som sådan; de er ikke "mere religiøse" end så mange andre; de har ikke en original teologi; men de er politiske aktivister i en kamp for en anden relation mellem religion og politik.

For nogen islamister er der i sidste ende tale om en trussel fra *et kristent korstog* – bin Laden taler konsekvent om "zionist-korsfarer alliancen". Men selv de hævder ikke, at angrebet sker via missionering, altså at der er *for meget religion* hos os. Næh, det kristne korstog foregår mere fiffigt *i form af* sekularisme og moralsk fordærv, der skal ødelægge Islam.

Når vi i dag overser, at de fleste religiøse aktivister føler sig truet af os, de anti-religiøse, så skyldes det billedet af *religionskrige*. Pressen holder os forsynet med "religionskrige". Ved synet af en ny konflikt i verden i dag, er noget af det første, journalisten gør, at checke om ikke monstro parterne har forskellig religion – for så er dét nok årsagen til konflikten. Ganske komfortabelt for os selv er problemet åbenbart, at nogen har for meget religion. *Vi* derimod har angiveligt fundet løsningen: at adskille religion og politik. Billedet af grasserende religionskrige bekræfter det rigtige i vores model. Hvis derimod de fleste konflikter rent faktisk står mellem de religionspolitiske og de sekulære – ja, så er vi konfliktens ene del.

Ikke nok med, at sekularismen er dét, de andre frygter. Vi fremsætter oven i købet sekularismen som vores bud på rammen for konflikthåndtering, som neutrale spilleregler, indenfor hvilke der kan være religionsfrihed, pluralisme og plads til alle. Det, vi fremsætter som den neutrale ramme, som

løsningen, det er faktisk præcis dét, som den ene part i konflikten frygter. Det er rundt regnet ligeså fiffigt, som hvis man under den kolde krig havde sagt, at den neutrale ramme, indenfor hvilken vi kan diskutere konflikten, skulle være kommunisme (eller kapitalisme).

Risikoen er stor for at bidrage til en ond cirkel af gensidig frygt og konfliktoptrapning, hvis Vesten vedbliver med sin *selvsikre*, for ikke at sige *selvretfærdige* fremsættelse af sekularismen som doktrin nærmest hævet over politik, som forudsætningen for politik, som vejen til fredelige, frie og fremgangsrige samfund – som noget de andre *bare må se at få lært*.

Alt for tit behandles doktrinen om at adskille religion og politik som selvfølgelig. Som om "religion" og "politik" er givne størrelser – og en gang i 15-1600 tallet i Europa var der et kvikt hoved, der sagde: "Hov, lad os skille dem ad!" Og alt blev lykkelig. Vi fik retsstat og velfungerende markeder og hele modernitetens succeshistorie, fordi vi fandt ud af at skille, hvad skilles skal. Problemet er, at det ikke er givet, at der er en størrelse, der hedder religion. Det abstrakte generelle begreb religion var ikke udbredt før det tidspunkt. Folk var religiøse, men "religion" som abstrakt og særskilt størrelse opfandt man, samtidigt med at man lavede adskillelsen.

På samme måde med politik, der heller ikke er en given fast størrelse. På samme tidspunkt skabtes ideen om politik som den frie rationelle diskussion, hvor man netop ikke henviser til metafysiske og religiøse argumenter. Det er ikke sådan, at der bare *er* "religion" og "politik", og man kan blande dem sammen eller skille dem ad. Og vi var de kvikke, der fandt ud af at skille dem ad, og de andre er de dumme, der endnu ikke har fundet ud af det. Nej, vi har skabt en bestemt konstruktion, opfundet størrelser som religion og politik (og økonomi, offentlighed og ret). Det er en måde at indrette samfundet på. Det kan være en udmærket måde, men det er altså ikke bare givet. Det er i høj grad *politik* at gøre det. Sekularismen behandles som upolitisk, men er måske det aller mest politiske; den største, mest grundlæggende beslutning.

Og det er en form for politik, der går nemmere i hak med nogle trosretninger end andre. Det er lettere at forene med protestantisme, fordi hele pointen er, at man definerer religion på en *bestemt* måde. Religion defineres som privat. Det er den anden side af sekularismen: politik skal være fri fra religion, men religion skal jo væk fra det politiske. Hvorhen? Ind i de enkelte mennesker. Det er nemmere, hvis man er protestant, til nød kan katolikker overbevises om det efter nogle hundrede år. Men det er sværere for religioner, hvor selve den ydre praksis er en langt mere konstituerende del af religionen.

Frem for at se selvkritisk på dette politiske dogme er tendensen i dag den modsatte. I et vesten under pres, har de fleste – særligt efter 11. september 2001 – reageret ved at insistere stadig mere doktrinært på den sekularisme, der i dag er blevet en del af problemet. Man hører stadig oftere i dansk politik de, der vil være inklusive, åbne og pluralistiske, sige, at "religion er OK, forudsat den er privat", og "alle religioner er acceptable, forudsat at de ikke spiller nogen rolle", "folk skal bekende sig til, at demokrati står over religion". Det lyder tolerant, men i virkeligheden står man solidt plantet på den største ligtorn, mens man siger disse venlige ord. Den helt centrale udfordring for vore egne samfund i de kommende år bliver at nytænke forholdet mellem religion og politik, at indfri sekularismens værdier på mere nuanceret vis. Den religiøse sikkerhedspolitik kan således ikke håndteres alene som et spørgsmål om, hvad vi gør ved lande og folk langt væk. Den accentuerer også et vanskeligt spørgsmål her hos os.

I hvor høj grad vi er et fjendebillede for den islamiske verden, er ikke kun et spørgsmål om, hvad vi direkte gør overfor dem, men også hvordan vi selv er. Jo mere vi selvtilfredse forskanser os med sekularismen som højglanspoleret princip, hævet over diskussion, jo mere bekræfter vi fjendebilledet. Hvis vi derimod har debatter hos os selv, som ikke nødvendigvis handler om *dem*, men bare i den måde, vi diskuterer politik på, viser, at vi også tumler med vanskelige spørgsmål, som vi ikke har svar på, og tillader "det værdifulde" adgang til politisk debat, så er vi mindre truende.

Er det ikke overdrevent kompromis-mageri: Vil han give køb på grundlæggende vestlige principper for at afmontere en konflikt? Det er slet ikke min pointe. Vi vil vinde ved det selv. Det er et skel, en begrænsning som vi har pålagt os selv, som også har en pris, og vi ved jo dybest set fra meget hverdagsagtigt erfaringer, at hvis vi sætter os ned en sen natte-time og diskuterer politik med en eller anden, så ender vi med at trække på argumenter, som aldrig vil kunne finde plads fra Folketingets talerstol. Det handler ikke kun om alkohol, det handler i sidste ende også om, at hvis man skal diskutere dybe og svære spørgsmål, så vil man trække eksistentielle og metafysiske argumenter ind, som i dag ikke er en del af den officielle politiske sfære – med dens definition af rationel politisk debat. Så derfor vil vi også få et rigere og mere produktivt politisk liv *selv*, hvis vi begynder at problematisere sekularismen, som i dag er, ironisk nok, det mest hellige af alle politiske principper i vores samfund.

For *universitetet* er det her en speciel udfordring. Vi er *part* i denne historie. Hvor gerne vi end – altid – vil foregive at stå udenfor og iagttage neutralt og videnskabeligt, er vores egen institution vævet sammen med sekularismen. Det moderne universitetets inderste rationale er knyttet til fornuft og oplysning. I den skematik er det så let at se religion som overtro – sat op mod videnskab og fornuft. Mere end det: Videnskaben er direkte impliceret i sekularismen. Adskillelsen af religion og politik krævede, at man kunne skelne mellem tro og videnskab; mellem åbenbaring og viden. Dermed kunne samfundsordenen baseres på menneskers rationelle beslutninger uden behov for religionens autoritet. Og religion kunne forvises til privatlivet. En ikke religiøs orden var afhængig af, at sikker viden kunne leveres klart adskilt fra religiøs tro – af videnskaben, af universitetet. *Den moderne videnskabsforståelse indgår i pakkelsen med den suveræne stat og sekularismen.*

Dagens krise for sekularismen er tredobbelt: epistemisk, politisk og sikkerhedspolitisk.

Epistemisk, dvs. erkendelsesmæssigt, har de fleste videnskaber stadig større problemer med at opretholde det klassiske billede af den sikre videnskab, skarpt adskilt fra andre former for indsigt, hvor vi ikke trækker på andre erkendelseskilder end specifikt videnskabelige. Videnskab forudsætter i stadig højere grad en form for tro. Som forskere må vi tro på vore egne teorier, på vore kollegers resultater og på, at vore videnskabelige metoder og analyseprincipper er rigtige og gode. Samtidig oplever vi, at eksperter's autoritet bliver anfægtet i samfundet generelt. I et såkaldt "risikosamfund" er det nødvendigt med en kritisk distance til videnskabelig ekspertise, der kun kan være *en del* af vidensgrundlaget for beslutninger. Der er ikke længere lighedstegn mellem viden og videnskab. Videnskaberne bliver gennempolitiserede, industrialiserede og kommercialiserede. Videnskabssociologen Steve Fuller har på det seneste sågar foreslået – ordret – "*en sekularisering af videnskaben*". Ikke i betydningen, at religion forlader videnskaben, men at videnskaben forlader sin rolle som religions-substitut. Det er på tide, at der sker det samme for videnskaben, som skete for religion, at den bliver trukket væk fra at være statsbærende. At blive koblet fri af staten vil nok være lidt vel dyrt for os! Men selve grundideen og sprogbrugen er tankevækkende, altså: vi indtog religionens plads, og vi er på vej til at glide ud af den igen. Det er den ene af sekularismens tre kriser.

Politisk er det svært at forklare, hvordan "pluralisme" og "tolerance" kan bygges på udelukkelse af religiøse medborgeres oprigtige begrundelser for deres stillingtagen. Vi praktiserer stadigvæk et særforbud mod religiøse argumenter. Alle argumenter kan bruges i politik undtagen religiøse argumenter. Tro vinder frem i det danske samfund, siger man. I TV og ugeblade fortæller "de kendte", at de "tror på et eller andet". Det ville de ikke have sagt for 10 år siden. Tro er *in*. Det bliver generelt opfattet som et gode – i hvert fald et festligt krydderi. Med én påfaldende undtagelse: Politik. På det politiske område er idealet stadig og måske i stigende grad at holde religion og politik adskilt.

[En eventuel tiltagende rolle for tro i politik udspiller sig i omvendt form: troen præger dansk politik mere, fordi *frygten for tro* er blevet mere akut.]

Politik og religion må stadig ikke blandes. Virkelig? Mange har nok det modsatte billede – Vestens to primære ledere, Bush og Blair mistænkes kraftigt for at lade sig lede vel meget af deres stærke tro. Hvis man kigger nærmere efter, er de imidlertid meget forsigtige med ikke at overskride forbudet mod at bruge religiøst baserede begrundelser for politiske beslutninger. Analyser af Bushs taler har vist, at han systematisk taler i to forskellige koder på samme tid. Hans vendinger er ekkoer af bibelcitater, der er særligt populære blandt *born-again Christians*. Så de bliver mindet om, at han er "en af vores". De udenforstående opfatter det ikke. Så han kan leve op til begge sæt spilleregler på samme tid. Bushs religiøsitet taler for "en moralsk politik", men bliver sjældent til argument for en bestemt politik.

Tony Blair er den mest religiøse leder, Storbritannien har haft i 100 år. Den 20. marts 2003 skulle han på TV for at meddele, at Irak-krigen var startet, og begrunde hvorfor. Han fortalte sin stab, at han ønskede at slutte talen med ordene "God bless you". Staben brød ud i protester. Blair surmulede: "I er den mest ugudelige flok jeg nogensinde...". Taleskriveren Peter Hyman, der er jøde, protesterede: "Ugudelig? Hold mig udenfor." En anden protesterede: "Det er bare ikke den samme gud". "Det er den samme gud!" sagde Blair bestemt, hvad der viser, at han ikke er bange for personlige politisk-religiøse standpunkter. I sidste ende besluttede han sig til at slutte talen med det noget mindre markante "Tak".

Grænsen mod religiøse argumenter i politik er magtfuld, når de mest disponerede alligevel viger tilbage. Men er det ikke meget godt? Det vil vel være et problem for den politiske samtale, hvis vi begynder at grunde vore positioner i noget, vi ikke kan diskutere. Samtalen vil gå i stå. Dette ofte hørte argument for at holde religion ude af politik er en pseudobegrundelse. Det antager et uendeligt højt ideal for politik som den rationelle samtale. Det ideal håndhæves ikke i almindelighed. Vi hører politiske begrundelser af typen "jeg føler ligesom, at jeg synes, jeg mener"; eller rent subjektive "følelser" omkring statsministerkandidaternes personlighed. Det afvises ikke som diskvalificerende for taleren. Nej, de sammenvejes med andre typer argumenter. Vi fører ikke generelt en hyper-rationel samtale, hvor vi kan efterprøve grundlaget for hinandens politiske stillingtagen. Argumenter bortdømmes ikke, fordi de er "for ulogiske" – men en begrundelse med religiøst grundlag vil netop blive afvist pr. princip. Dette viser, at *vi ikke har at gøre med en almen høj standard, som tros-argumenter ikke lever op til – vi har at gøre med et særforbud mod religiøse begrundelser i politik.*

Den tredje krise, den sikkerhedspolitiske, har jeg redegjort for: at sekularisterne og de religiøst politiske driver hinanden til stadig mere voldsomme frygtbaserede "modtræk" i en optrapning, der kan blive en ny tids kolde krig.

Globalisering: Disse tre kriser er ikke tilfældige, midlertidige problemer, men vil sandsynligvis skærpe mere og mere til, for globaliseringen er en central drivkraft bag.

Radikal islamisme er både en protest mod og et produkt af globaliseringen. Globaliseringen sætter traditionelle samfund under pres. Men det er også et globaliseret islam, der slår tilbage. F.eks. var terroristerne den 11. september præget lige så meget af erfaringerne som muslim i Vesten som af, hvordan Islam har det i islamiske lande. Den moderne islamisme er på ingen måde en lineær konsekvens af *islam*. Religionen er podet med vestlige ideer som nationalisme, romantik og 68'ernes dyrkelse af de undertryktes rensende vold.

Også Europa mærker globaliseringens puf: Hvert land har historisk arrangeret sig med sit politik/religion-skel. Parallelle "tørklædedebatter" og f.eks. EU-landenes forsøg på at skrive en fælles forfatning afslørede, at selvom Frankrig, England, Polen og Tyrkiet kalder sig sekulære, betyder dét

faktisk noget ganske forskelligt. Der *er* trukket en grænse mellem religion og politik – men den er trukket forskellige steder og efter forskellige principper. Sekularismen kan ikke længere behandles som hævet over politik, som et indlysende princip (som nogen bare ikke har forstået endnu) – det bliver tydeligt, hvor politisk sekularismen er.

Globalt set er folk i høj grad religiøse, og det er sandsynligvis de færreste mennesker i dagens verden, der mener, at en total adskillelse af religion og politik er den bedste model. Det er en banal ironi, at vi i Vesten vil demokratisere verden, men hvis hele verden blev kollektivt demokratisk, ville sekularismen blive nedstemt. Der er en dyb spænding imellem vores sekularisme og globaliseringen.

Da globaliseringen næppe står for at vende om, kan vi indstille os på et vedvarende pres.

Lykkeligvis giver globaliseringen ikke kun kvaler men også chancer. Globaliseringen medfører væsentlige forandringer indenfor Islam. Især ledende *franske* Islamforskere forklarer, at *islamismen* er i krise, og at de stadig mere desperate handlinger er krampetrækninger. Med *islamisme* menes her programmer, orienteret direkte mod politik-religion kobling, overtagelse af statsmagten og skabelse af de perfekte politiske rammer.

Den enkelte muslim – tydeligst i Europa, løsrevet fra traditionelle samfund, men også i et internationaliseret Mellempøsten – oplever et større behov for at *vælge* sin tro og dens form. Religionen bliver mere individuel, får mere vægt på det indre og egen tro. Det minder om sekulariseringens vej i Europa. Men resultatet for Islam er ikke nødvendigvis liberalt, slet ikke. Det betyder ganske ofte *nyfundamentalisme*, som når anden generations indvandrere bliver mere religiøse end forældrene og i stigende grad går med tørklæde eller på anden vis ønsker at være demonstrativt religiøse.

Der er dog under alle omstændigheder tale om en stigende adskillelse af politik og religion, og en kobling af religionen mere på etik, moral og individualitet.

Der er derfor et grundlag for nye forskydninger i konfliktens konstellation. Det kræver konstruktivt samspil, så vi ikke tvinger udviklingen tilbage i farlige fronter og firkantede valg.

For os er der måder at varetage de demokratiske værdier, fornuftig samtale, og religionsfrihed uden dogmatisk skel mellem religion og politik. Og der er måder at udfolde islam, der både svarer på aktuelle behov og er mindre uforenelige med andre grupper

Under den forrige kolde krig, var vi så heldige at have ledere i Vesten, der forstod på en og samme tid at kæmpe for egne værdier, og føre "afspændingspolitik" . Uhæmmet optrapning af konflikten rummer sikkerhedspolitiske risici – atomvåbnene den gang; terror og krige i dag – og kold krig får ofte positioner til at fryse fast. Men fra Churchill, Kennedy og Kissinger over Brandt til Havel blev det bevist, at man kan være engageret i den levende besindelse på Vestens værdier, og samtidig søge indsigt i modpartens frygt for at styre konflikten i bedre baner. Og dermed komme ud som vinder. Og så i live.

Dagens situation fortjener ikke mindre.

Og måske Butterfield på dette punkt har mere ret nu, end da han dengang skrev; citat: Politikerne, fanget i sagernes travlhed, har ikke tid til at danne sig et overblik. "Vi, i universiteterne, derimod (...) har en pligt til at tænke det længere sigt og gribe fat i problemet, præcis hvor vanskelighederne er mest udfordrende."

Det er baggrunden for at Københavns Universitet har valgt 'Religion i det 21. århundrede' som et satsningsområde for hele universitetet. At bidrage til konflikthåndtering og afværgelse af en mulig ny kold krig kræver en forskningsindsats med uhørt tværfaglig bredde. Universitetet har meget at bidrage med – og får som ekstra gevinst en grundig gentænkning af, hvem vi selv er.